

Elikadura Burujabetza: nekazaritza eta elikadura gure eskuetan

Elikadura Burujabetza: nekazaritza eta elikadura gure eskuetan

Sarrera	5
Elikagaien segurtasunetik harago	6
Definizio labur bat	7
La Vía Campesina	9
Elikagai-krisi orokorra	11
Irtenbide aizunak	13
Nekazaritzako elikagaien sistema ahula	14
Esportatzaile izatetik inportatzaile izatera	16
Klima-aldaketa gertaraziz	19
Monopolioak	20
Aukera gauzagarri bat	22
Oharrak	24
Bibliografia	24

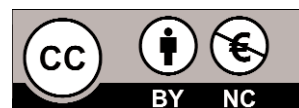
Argitaratzailea: Manu Robles-Arangiz Institutua
 Barrainkua, 13
 48009 BILBO

www.mrafundazioa.org

978-84-936523-8-8

ISBN

Lege gordailua

Esther Vivas (Sabadell, 1975) Pompeu Fabra Unibertsitatean Gizarte Mugimenduei buruzko Ikerketan diharduen CEMS Zentroko kidea da, bai eta Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Gobernu eta Politika Publikoetarako IGOP erakundearen kolaboratzaile ere. Viento Sur aldizkariaren erredakzioan hartzen du parte.

Sakonen jorratu dituen ikerketa-ildoak gaurko nekazaritza-eredu industrial nagusiak gizartean eta ingurumenean eragiten dituen inpaktuak, eredu horren ordezkotako hautabideak eta gizarte-mugimenduak dira.

"En pie contra la deuda externa" (El Viejo Topo, 2008) liburuaren egilea da, bai eta JM Antentas-ekin batera argitaratutako "Resistencias globales. De Seattle a la crisis de Wall Street" (Ed. Popular, 2009) eta X. Montagut-ekin idatzitako "Del campo al plato. Los circuitos de producción y distribución de alimentos" (Icaria ed., 2009), "Supermercados, no gracias. Grandes cadenas de distribución: impactos y alternativas" (Icaria ed., 2007) eta "¿Adónde va el comercio justo?" (Icaria ed., 2006) azterlanena ere.

Informazio gehiago:

www.esthervivas.wordpress.com

Hitzaurre gisa...

Antikapitalismoa eta krisi ekologikoa

Esther Vivas

Gizateriak krisi ekologiko orokorra du aurrez aurre, eta krisi horren adierazpenik agerikoena klima-aldaketa da. Une honetan aurrean duguna erabateko zibilizazio-krisia da, ekonomia, gizartea, ekologia, energia eta janaria batera jotzen ari den krisia. Era horretan, argi dago kapitalismoak, gizateriaren gehiengoaren oinarrizko premiei erantzuteko gaitasunik ez izateaz gain, arriskuan jartzen dituela bai gizateriaren beraren biziraupena, bai izadiaren oreka.

Krisi ekologikoa ezin da banandu bera eragin duen sistema ekonomiko eta sozialetik. Horregatik, krisi ekologikoari aurre egiteko, klima salbatzeko, oraingo ekoizpen, banaketa eta kontsumo-eredu kapitalistaren bihotzeraino irits daitezkeen politikak behar ditugu, ukitu kosmetiko soilak egiteko politikak barik. Ildo horretan, krisi ekologikoak eta klima-aldaketak klima-justiziaren eta gizarte-justiziaren aldeko borrokan elkartu, kapitalismo berdearen eta

berbiz ekologikoaren gezurretatik ihes egin eta gizarte-politika liberaletara jo beharra dakarte.

Kapitalismo berdeak, klima-aldaketaren lasterketan parte hartu nahian, gizartearen eta ingurumenaren kontrako inpaktu handiagoak ekarriko dituzten hainbat irtenbide teknologiko eskaintzen ditu: energia nuklearra, atmosferako karbonoa atxiki eta biltegitratzea, bioerregaiak... Horiek guztiak gezurrezko irtenbideak dira, oraingo egoerara ekarri gaituzten egiturazko zioak ezkutatu eta krisiaz negozioa egitea bilatzen dutenak.

Kapitalismoak ezin dio aurre egin berak sortutako krisi ekologiko orokorrari. Bere logikak, ahalik eta etekinik handiena bilatzean eta etengabe zabaltzeko beharrezan datzanak, izadiaren orekaren aurka jotzen du. Kapitalaren eta politika kudeatzailearen berezkoak diren epe laburrerako mozkinak eta hauteskunde-

taktikak talka egiten dute gizateria, bizia eta izadiaren oreka epe luzera babesteko aukeraren kontra.

Hortaz, antikapitalismoa eta justizia ekologiko zein klimatikoa elkarloturik azaltzen zaizkigu. Oraingo eredu ekonomikoa eraisteko edozein asmo estrategia okerrean ibiliko da, krisi ekologikoaren garrantzia aintzat hartzen ez badu. Eta kapitalismoaren kontrako joerarik ez duen ikuspegi ekologista oro, halaber, porrotera joango da ezinbestez: aurpegia garbitzeko politiken koartada bihurtuko da, arazoaren gainazalean geldituko da eta marketing berdearen mesederako tresna izatera ere heldu daiteke.

Sindikalismoaren eta ekologismoaren arteko itunak funtsezko estrategiaren atal dira orain. Sindikatuen erronka ikuspuntu ekologista euren eguneroko jardueran, euren ikuspegi orokorrean eta munduaz duten ikusmoldean sartzea da. Alderantziz ere, mugimendu ekologistak bere egin behar du gizarte-justiziaren eta gizarte eta lan-eskubideen defentsa.

Ikuspegi ekologistarik gabe lanpostuen defentsan baino ez diharduen sindikalismoa

ez da irtenbidea. Ez eta gizarte-ikuspegiarik ez duen ekologismoa ere. Klima-aldaketaren aurka, adibidez, gizarte-oinarri sendoa eta gizarte eta klima-justizia lortzeko aldi bereko helburua dituen mugimendu bat eratzeko aukera sindikatuen eta mugimendu ekologistaren arteko antolaera onaren menpe dago, neurri handian.

Sindikalismoaren eta ekologismoaren arteko elkarrizketak, hala ere, oraingo ekonomia eta gizarte-ereduaren muin gogorrari aurka eginez ekologia eta gizarte-krisia errotik amaitarazteko borondate irmoa izan behar du abiapuntu. Ez marketing berdeak, ez merkatuko ekologismoak ezin dituzte lorrindura ekologikoa eta klima-aldaketa gerarazi, eta kontzertazioak eta desmobilizazioak ere ezin dute gizarte-eskubide eta lorpenen higadura geldiarazi, ugazaberien murrizketen eta erasoen aurrean. Sistema aldatzeko, mundua oinarritik eraldatzeko eta "bestelako mundu bat" defendatzeko helburuak guztion iparrean egon behar du, zalantza barik.

Elikadura Burujabetza: nekazaritza eta elikadura gure eskuetan

Esther Vivas

Sarrera

Globalizazio neoliberalak, bizitzaren esparru guztiak pribatizatzeko bere ibilbidean, berori egin du nekazaritzarekin eta izadiko ondasunekin ere, eta, modu horretan, gosea eta pobrezia nozitzera kondenatu du munduko biztanleriaren zati erraldoi bat. Gaur egun, munduan, gosea duten 925 milioi pertsona daudela kalkulatu da, Elikadura eta Nekazaritzarako Nazio Batuen Erakundearen (FAO) datuen arabera, nahiz eta, paradoxaz, historiako edozein garaitan baino elikagai gehiago ekoizten diren.

GRAIN nazioarteko erakundeak (2008) adierazi duenez, 1960ko hamarkadatik hona, janari-ekoizpena hirukoiztu egin da, munduko biztanleria, berriz, ordudanik bikoiztu baino egin ez delarik, baina janariaren ekoizpen, banaketa eta kontsumorako mekanismoek, interes pribatuen mesedetan

erabiltzen direlako, ezinbesteko janaria eskuratzea eragozten diete pobrenei.

Nekazari txikiek ez dute lurra, ura, haziak eta abar lortzeko eskubidea bermaturik. Kontsumitzaileok ez dakigu jaten duguna nondik datorren, eta ezin dugu hautatu transgenikorik gabeko produktuak jaterik. Elika-katea gero eta luzeagoa da, eta, horrela, produkzioa eta kontsumoa gero eta gehiago urrundu ditu bata bestetik. Horrek aukera eman die nekazaritzako produktuen industriako enpresa handiei katearen etapa guztiez jabetuz joateko, eta ondorioz, aldi berean, nekazarien eta kontsumitzaileen autonomia galduz joan da.

Diru-etekina pertsonen janari-premien eta ingurumenarekiko begirunearen aurretik jartzen dituen *agrobusiness* eredu nagusi horren aurka, elikadura burujabearen oinarrituriko hautazko paradigma sortu da. Herri bakoitzak bere nekazaritza eta

elikadura-politikak definitzeko, bere toki-merkatua kontrolatzeko, dumping (alegia, produktuak tokiko merkatuko prezioa baino merkeago saltzea, produktuaren kostaprezioaren azpitik ere, sarritan) mekanismoen bitartez sartzen diren ekoizpen-soberakinei bidea eragozteko, tokiko nekazaritza anitza, jasangarria, nekazariena eta lurraldearekiko begirunetsua sustatzeko eskubidea aldarrikatzen du proposamen horrek, nazioarteko merkataritza tokiko ekoizpenaren osagarri gisa ulerturik. Elikadura burujabeak lurraren, uraren, hazien eta beste natura-ondasunen gaineko kontrola komunitateei itzultzea eta bizitzaren pribatizazioaren aurka borrokatzea dakar.

Elikagaien segurtasunetik harago

1970eko hamarkadan, FAO erakundeak “elikagai-segurtasuna” terminoa sortu zuen, planetako biztanleria osoak janarirako irispidea izateko duen eskubidea defendatzeko asmoz. Esapide horren jatorria aurkitzeko, 1974ko janari-krisira jo behar dugu, zeinetan zerealen eta hazien prezioa hirukoiztu egin baitzen, Estatu Batuek janari-laguntzako programen funtsa izan ziren zereal-soberakinen stockak hustu ondoren. Urte horretan, FAOk elikadurari buruz mundu-mailan antolatutako goi-bileran,

Nazio Batuen Erakundearen helburu esplizitu bihurtu zen elikagai-segurtasuna.

Baina elikagai-segurtasun kontzeptuari sarritan kendu zaio bere jatorrizko esangura, eta bai nekazaritzako elikagaien industriak, bai nazioarteko instituzioek aitzakia gisa erabili izan dute, Estatu Batuetan edo Europar Batasunean diru-laguntza eskergekin ekoiztitako janariak Hegoaldeko herrialdeei esportatzeko, helburu “teorikoa” herrialde pobre horietan gosea desagerraraztea bazen ere. Jardunbideok, Hegoaldeko nekazaritza eta janari-arazoak konpondu beharrean, larriagotu egiten dituzte.

Dumping deritzon jardunak hondamenera darama familiarteko nekazaritza txikia; landa-eremuetatik hiri handietako hiribildu txiroetarako migrazioa areagotu, herrialdeotako elikadura burujabea higatu eta nazioarteko merkataritzaren menpe jartzen ditu herriok, bertako biztanleen elikagai-segurtasun gabezia handitzen duelarik.

Peter Rosset-ek (2009: 116) dioenez: “Elikadura burujabearen irizpideen arabera, herrialde bateko janaria segurtasun nazionalarekin, edo burujabetzarekin –nahi den bezala– loturiko gaia da. Herrialde bateko biztanleria, hurrengo otordua egin ahal izateko, ekonomia orokorrak ezarritako prezioen gorabeheren menpe, edo goi-mailako aginte batek janaria arma gisa ez erabiltzeko borondate ona izango duelako

ustearen menpe, baldin badago (...), herrialde hori ez dago seguru, ez segurtasun nazionalari, ez elikagai segurtasunari dagokienez”.

Elikagai-segurtasuna nekazaritzako elikagaien industriaren eta politika neoliberalen ordeko paradigma ez zela egiaztaturik, 1990eko hamarkadaren erdialdean, elikadura burujabea kontzeptua sortu zen, eskari hori sartu ez ezik, harago ere jotzen zuena.

Zer ekarpen berri egiten du elikadura burujabe kontzeptuak? Bere helburua pertsonen elikagai-segurtasuna bermatzea da, bai eta, aldi berean, nekazaritzako elikagaien oraingo produkzio-eredua (trinkoa, industrial, deslektua, petrolioaren menpekoa eta jasanezina) eta berori sustatzen duten nazioarteko instituzioen politikak zalantzan jartzea ere.

Elikadura burujabeak nekazariak jartzen ditu erdigunean: elikagaiak merkatuak ezarritako baldintzetatik at ekoitzi ahal izateko borrokan laguntzen die, toki- eta nazio-mailako zirkuituak lehenetsiz, munduko gosea merkatuek eta nazioarteko merkataritzak bakarrik amaiarazi ahal izango dutelako mitoa hautsi, eta janariaren ekoizpena, banaketa eta kontsumoa gizarte, ekonomia eta ingurumen arloetako jasangarritasunean oinarrituz.

Definizio labur bat

Elikadura burujabea, Vía Campesina izeneko nazioarteko mugimenduak hasieran emandako definizioaren arabera, “kultura eta ekoizpen arloetako aniztasunaren ikuspuntutik, nazio bakoitzak oinarrizko elikagaiak ekoizteko duen ahalmenari eusteko eta berori garatzeko duen eskubidea da” (Desmarais, 2007: 56).

Urteak joan ahala, definiziorik hedatuena “Gure mundua ez dago salgai. Lehenengoa, herrien elikadura burujabea da. Merkataritzaren Mundu Erakundea nekazaritzatik eta elikaduratik kanpo nahi dugu!” (VVAA, 2003: 1) izenburuko adierazpenean jasotakoa da: “Herri bakoitzak janariarekin loturiko bere nekazaritza eta abelazkuntza-politikak definitzeko; garapen jasangarriko helburuak betetzeari begira, bere nekazaritza- zein abelazkuntza-ekoizpen nazionala eta tokiko merkatua babesteko eta arautzeko; norainoko burujabetza-maila nahi duen erabakitzeko, bere merkatuak beste herrialde batzuetako soberakinek dumpingaren bidez gainezkatzea galarazteko (...) duen eskubidea da elikadura burujabea”. Elikadura burujabeak ez dio uko egiten nazioarteko merkataritzari. Zehazki, aitzitik, biztanleriak janari-metodo eta elikagai kaltegabeak, osasungarriak eta ekologikoki jasangarriak eskuratzeko duen eskubidea

hobeto baliaraziko duten merkataritza-politikak eta jardunbideak formulatzeko aukera defendatzen du". Adierazpen hau, Vía Campesina nazioarteko mugimenduak, Herri Arrantzaleen Mundu Foroak, Lurraren Lagunak GKEak, Focus on the Global South erakundeak eta nazioarteko beste hainbat antolakundek sinatu zuten.

Elikadura Burujabe kontzeptua La Vía Campesinak sustatu zuen, 1996an, FAOK, Erroman, Elikadurari buruz antolatutako Goi Bilerarekin bat etorri. Mugimendu horren ikuspuntutik, elikadura burujabearen helburu nagusiak honako hauek dira: a) Kalitate onekoak eta, kulturaren ikuspuntutik, toki-merkaturako egokiak diren elikagai osasungarrien ekoizpenari lehentasuna ematea. b) Nekazariei laguntzeko prezio lehiakorak ezartzea, salneurri txikiko inportazioen kontra babesteari begira. c) Barne-merkatuen ekoizpena erregulatzea, nekazaritzako soberakinik egon ez dadin. d) Familiarteko nekazaritzan oinarrituriko ekoizpen jasangarria garatzea. e) Zuzeneko zein zeharkako esportaziorako edozein laguntza indargabetzea. (Desmarais, 2007).

Elikadura burujabeak lurraren, uraren, hazien eta beste natura-baliabideen kontrola komunitateen eta nekazarien eskuetara itzultzea eta bizitzaren pribatizazioaren aurka borrokatzea esan nahi du. Desmarais-ek (2007: 60) adierazten duenez: "Landareak,

animaliak eta horien osagaiak patentatzeak tradizioz erabiltzen eta ezagutzen dituzten baliabideen gaineko kontrola galtzea dakarkie nekazariei eta komunitate indigenei".

Lurrerako irispidea eta benetako nekazaritza-erreforma erabateko lehentasuna dira. Horrelaxe jaso zen Elikadura Burujabeak buruz La Habanan (Kuban) 2001ean egindako Mundu Foroaren Azken Adierazpenean: "Elikadura burujabeak herrialde eta lurralde bakoitzaren inguruabarretara egokituriko nekazaritza-erreformako prozesu erradikalak abiaraztea eskatzen du, nekazariak eta indigenek (...) produkzio-baliabideak –lurra, ura eta basoa, batez ere–, ekoizpen zein finantzaketa-bideak, prestakuntzarako bitartekoak, eta euren kudeaketa eta solaskidetza-gaitasunak indartzekoak ekitatez eskuratzea izan dezaten" (VVAA, 2001: 1).

Elikadura-burujabetza hori lortzeko, Merkataritzaren Mundu Erakundeak (MMA), Munduko Bankuak eta Nazioarteko Diru Funtzak, nekazaritza eta elikagai-ekoizpenerako eredu jasanezin bat sustatzen duten beroriek, ezarritako nekazaritza-politika neoliberalak eraisteko estrategia bat behar da. "Gure mundua ez dago salgai" adierazpenak ezin argiago uzten du: "MMA ez da inondik ere erakunde egokia, nekazaritzaren eta elikagaien inguruko arazoez arduratzeko. (...) Gure ustez, ezinezkoa da MMAk erreforma sakon bat (...)

egitea (...). Janariarekin eta nekazaritzarekin zerikusia duen gai oro MMAREN aginpidetik kanpo utz dadin aldarrikatzen dugu” (VVAA, 2003: 4).

Baina elikadura burujabearen aldarrikapena ez da iraganaldira itzultzeko asmo erromantiko bat, ezagutza eta jardunbide tradizionalak berreskuratzea eta teknologia eta jakintza berriei konbinatzea baizik (Desmarais, 2007). Halaber, McMichael-ek (2006) dioenez, behar dena ez da tokian tokiko planteamendu hertsia bat, ez eta “txikitasuna mistifikatu” ere, munduko elikadura-sistema berriro taxutu eta janariaren ekoizpen eta banaketarako bide demokratikoak sustatu baizik.

GRAIN GKEko Henk Hobbelen-en eta beste hainbat ikertzaileen iritziz, elikadura burujabe kontzeptuak “gero eta ezagunagoak eta konpartituagoak diren hiru mezu igortzea lortu du: lehenengoa, lehia Iparraldearen eta Hegoaldearen arteko delako mitoa deuseztatu beharra (...); bigarrena, garapenaren eta ingurumenaren artean oraindik badagoen aldea gero eta lausoagoa dela; eta hirugarrena, teknologia bera zalantzan jarri beharra” (Soberanía alimentaria, biodiversidad y culturas, 2010: 9).

Vía Campesina

Vía Campesina 1993an sortu zen, mugimendu altermundialistaren hastapenetan, eta, apur-apurka, globalizazio neoliberalak kritikatzeko duten erakunde aitzindarietako bilakatu da. Gaur egun, 56 herrialdeetako 150 bat erakunde daude La Vía-n antolatuta.

Vía Campesinaren hazkundera nekazarien erresistentziaren adierazpena da, politika neoliberalak eta Merkataritzaren Mundu Erakundearen (MMA) sorreraz politika horiek zorrotz izanak landa-ingurunera ekarri duten hondamenaren aurkako erresistentziarena, alegia. Bere sorburua aurkitzeko, 1980ko hamarkadaren erdira jo behar da, GATTekeen Uruguai bileraren egingo zela eta, hainbat nekazari-erakundek mugimendua nazioartekotzeko egin zituzten ahalegin itzelen emaitza baita (Desmarais, 2007).

Vía Campesina sortu arte, nazioarteko egitura bakarra Nekazaritzako Ekoizleen Nazioarteko Federazioa (IFAP) zen. 1946an eratua eta lurjabe handien interesen ordezkaria, IFAP Iparraldeko taldeen menpe zegoen eta liberalizazio-politiken eta nazioarteko instituzioekiko elkarrizketaren aldekoa zen. Horren ordezteko hautabide erradikalago gisa sortu zen Vía Campesina.

Vía Campesina mugimenduko kidegoa nahiko heterogeneoa da, jatorri ideologikoiari eta bertan ordezkariak duten sektoreei (lurrik gabekoak, nekazari txikiak...) dagokienez, baina denek dute ezaugarri erkide bat: globalizazio neoliberalaren aurrerapenak bortizkien kolpaturiko nekazari-tarterik pobreenetakoak dira denak (Borras, 2004). Lorpenik garrantzitsuenetako bat Iparraldeko eta Hegoaldeko nekazarien arteko jauzia nahiko modu pozgarrian gaintitza izan da, horretarako, liberalizazio ekonomikoko oraingo ereduari aurre egiteko baterako erresistentzia eraturik.

Sortu zenetik, Vía Campesinak lurrari eta elikagai-ekoizpenari loturiko "nekazari-identitate" politizatu bat sustatu du, oraingo *agrobusiness* ereduaren aurka eta elikadura burujabearen alde (Desmarais, 2007). La Vía era berri bateko "nekazari-internazionalismoa" da (Bello, 2009), mugimendu altermundialistak ordezkatzeko dituen erresistentzien internazionalismo berriaren "osagai nekazaria" esan ahal dioguna (Antentas y Vivas, 2009).

Nazioarteko proiektu gisa sendotu ostean, mugimendu altermundista mailaka hazten zelarik, Vía Campesinak beste erakunde batzuekiko aliantzen bila taxutu zuen bere bidea, bereziki MMaren aurka borrokatzeko asmoz –Seattlekoaren ostean, batik bat–, eta horrexek eraman zuen *Gure Mundua ez dago*

salgai! sarean eta horren antzeko nazioarteko kanpainen parte hartzera. Dohan, Cancunen eta Hong Kongen egindako mobilizazioetan, nekazariak aktorerik garrantzitsu eta ikusgaienetako bat izan ziren.

Aliantzak eratzeko politika horren atzean, nekazaritzako gaien industriaren aurkako nekazari-borroka globalizazio neoliberalaren kontrako gatazka zabalago baten barruan txertatzen dela eta, nekazarien interesak babesteko, eredu osoa zalantzan jarri behar dela ulertu izana dago, eta eredu hori gizarterakunde eta sektoreen arteko koalizio eta aliantza zabalaren bitartez baino ezin da itzularazi.

Vía Campesinak hasieratik hartu zuen parte Munduko Gizarte Foroaren (MGF) prozesuan, zeinen lehenengo edizioa 2001eko urtarrilean egin zen, eta horren antolakuntza-organoetakoak diren Nazioarteko Kontseiluan eta Nazioarteko Idazkaritzan jardun zuen. Vía Campesinak MGFaren antolakuntza-prozesuan zuen inplikazioa urritu egin zen denboraz, eta azken urteetan bere ahaleginak MMaren aurkako kanpaina zehatzak sustatzera eta bere ekimen batzuk garatzera -2007an, Nyélenin (Malin) antolatutako Elikadura Burujabearen aldeko Foroa, adibidez-- zuzendu nahiago izan du. Nazioarteko topaketa hori, besteak beste, Emakumeen Mundu Martxarekin eta Herri

Arrantzaleen Mundu Foroarekin batera antolatu zen, eta elikadura burujabearen aldeko aliantzak indartzea eta beste eragile batzuk erakartzea ahalbidetu zuen.

Elikagai-krisi orokorra

Elikadura burujabea aurrekaririk gabeko elikagai-krisira ekarri gaituen nekazaritzako elikagai-sistemaren ordezkoko paradigma gisa taxutu da. Izan ere, sistema horren eraginez, munduan 925 milioi lagun daude goseak. Baina oraingo arazoa ez da janari-eskasia, elikagaietarako irispiderik ez izatea baizik.

2007an eta 2008an, munduko gosetea larriagotu egin zen, arto, arroz, gari eta beste zereal batzuen prezioaren igoeraren ondorioz. FAOk elikagaien salneurriei buruz ezarritako indizearen arabera, preziook %12 garestitu ziren, 2005etik 2006ra artean; 2007an, prezioaren gehikuntza %24koa izan zen, eta 2008ko urtarriletik uztaile bitartean, %50 ingurukoa. Gehien garestitu zirenak garia, soja, landare-olioak, arroza eta oinarrizko beste zereal eta elikagai asko izan ziren. Gariaren kostua %130 igo zen; sojarena, %87; arrozarena, %74, eta artoarena, %31¹ (Holt-Giménez eta Peabody, 2008).

Gauzak horrela, Hegoalde globaleko herrialdeetan bizi diren milioika lagunentzat

–zeinek, janaria erosteko, errentaren %50 eta %60 artean erabiltzen duten, eta herrialde txiroenetan %80 ere izan daitekeelarik–janaria eskuratzea ezinezko egin zen. Horrela, Haitin, 2008ko elikagai-krisiak gehien astindu zituen herrialdeetako bat izan zen horretan, esaterako, lokatz eta gatzez egindako opiltxoek kontsumoa orokortu egin zen.

Bi arrazoi daude prezioek 2007an eta 2008an izan zuten gehikuntza harrigarri hori azaltzeko: bata, nekazaritzako erregaien ekoizpenean egiten ari zen inbertsio hazkorra, eta bestea, lehengaietan jazotako espekulazio finantzarioa. Garrantzitsua da adieraztea prezioen igoera hori, neurri batean, 2008aren amaieran geratu zela, krisi ekonomikoaren ez-tandaz batera, baina gaur egun, 2010aren amaieran, nazioarteko finantza-merkatuak bareturik, merkantzien salneurria berriro ari da gorantz.

2007an eta 2008an zehar, petrolioaren prezioaren igoera bikoiztu egin zen. Horrek, ongarrien eta janari-sistemarekin loturiko garraioaren prezioen gehikuntza handi bat ekarri zuen berekin, eta, ondorioz, gero eta inbertsio handiagoa hasi zen egiten, petrolioaren ordezkoko landare-jatorriko erregaien eta bestelakoek ekoizpenean. Estatu Batuetako gobernuak, Europar Batasunekoak, Brasilekoak eta beste hainbatek diru-laguntzak eman zituzten nekazaritzako erregaien ekoizpenerako,

petrolioaren urritasunari eta planetaren berokuntzari erantzuteko bide gisa. Baina erregai berdearen ekoizpena elikagaien ekoizpenarekiko lehia zuzenean hasi zen.

FAOk 2008ko apirilean onartu zuenez, “epe laburrera, oso litekeena da erregai berdeen mundu-mailako hedapen bizkorrak Latinoamerikako nekazaritzan eragin garrantzitsuak izatea” (Reuters, 08/04/15). Artoa, garia, soja edo erremolatxa nekazaritzako erregaiak ekoiztera desbideratu ziren neurrian, merkatuko zereal-eskaintza jauzi egin zen eta, ondorioz, beraren salneurria garestitu.

Estatu Batuetako Nekazaritza Departamentuak adierazitakoaren arabera, nekazaritzako erregaiak %5 eta %20 arteko gehikuntza eragin zuten laboreen prezioan. Estatu Batuetako Elikagai Politiken Ikerkuntzarako Nazioarteko Erakundearen (IFPRI, ingelesez) iritziz, portzentaje hori %30 ingurukoa izan zen, eta Munduko Bankuak egindako eta ezkutuan jakinarazitako txosten batean baieztatzen zenez, nekazaritzako erregaien ekoizpenak %75eko gehikuntza eragin zuen zerealen prezioan (Holt-Giménez, 2008).

Prezioen igoeraren beste arrazoia lehengaietako inbertsio espekulatuak hazkorra izan zen, puntocom merkatuek eta higiezinenez izandako amiltzearen ostean. Estatu Batuetan, arrisku handiko hipoteka-

kredituen merkatua behera etorrira, inbertitzaile instituzionalek (bankuek, aseguru-etxeek, inbertsio-fondoek...) eta beste hainbatek euren dirua inbertitzeko toki seguruagoak eta errentagarriagoak bilatu zituzten. Janarien prezioak gora egin ahala, salgaien eperako janari-merkatuarentz zuzendu zuten euren kapitala, eta, horrela, bihien prezioa gorantz bultzatu eta areago txartu zuten janariaren prezioko inflazioa.

Salgaien eperako merkatuak, gaur egun ezagutzen ditugun moduan, XIX. mendearen erdialdean hasi ziren baliatzen, Estatu Batuetan. Salgaien eperako kontratuak merkantzia fisikoen transakzioak aurretiaz zehaztutako geroaldi batean egiteko estandarizatutako akordio legalak dira. Kontratuok ekoizleari gutxienezko prezio bat bermatzeko mekanismoa izan dira, merkatuaren gorabeherei erantzutearren, baina mekanismo berori espekulatuak darabilte gaur, negozioa egiteko.

Eperako merkatuetan, espekulatuak dute pisurik handiena, nahiz eta euren erosketa- eta salmenta-transakzioek ez duten inolako zerikusirik benetako eskaintza eta eskariarekin, beraien interes ekonomikoekin baizik. Horrelako transakzioak balore-burtsetan gauzatzen dira; munduko garrantzitsuena Chicagoko Merkataritza Burtza da.

Kalkuluen arabera, gaur, nekazaritza sektorean egiten den finantza-inbertsioaren zati handi baten xedea espekulazioa da. Daturik kontserbadoreenak diotenez, zati hori guztizkoaren %55ekoa litzateke, eta bolumena areagotuz doa, nekazaritzako ekoizpenaren liberalizazioa sakonago egiten den heinean. Aipatu behar da, halaber, Lehman Brothers korporazioaren azterlan batean adierazten denari jarraituz, 2003az gero, lehengaitan (horien %30 nekazaritzako gaiak direlarik) dagoen espekulazio-indizea %1900 igo da (García, 2008a).

Irtenbide aizunak

Munduko Bankuak, MMAk, Nazioarteko Diru Funtsak (NDF), FAOk eta nazioarteko beste hainbat instituziok, eta Estatu Batuek, Europar Batasunak eta sektoreko multinazional handiek diotenaren arabera, elikagai-krisiaren sorburua janari-ekoizpen urriegian datza. José María Sumpsik, FAOk bigarren buruzagiak, oso argi utzi zituen gauzak: arazoaren mamia kontsumoak Indian, Txinan, Brasilen eta garabideko beste herrialde batzuetan izandako hazkundearen ondoriozko eskaintza-eskaria zen (El País, 2008/04/21).

Ildo beretik zihoazen NBEko idazkari nagusi Ban Ki-Moonek, FAOk 2008ko ekainean

Elikagaien Segurtasunaren inguruan Erroman antolatutako Goi Bileran, egin zituen adierazpenak. Bere iritziz, elikagai-ekoizpena %50 handitu behar zen, eta arbuigarri zeritzen krisiak jotako herrialde batzuek esportazioari ezarritako mugei. Erakundeok gomendatzen dituzten “irtenbideak” dira, hain zuzen ere, egungo elikagai-krisiaren arrazoiak: nazioarteko nekazaritza-merkatuaren liberalizazio handiagoa, pakete teknologiko eta transgeniko gehiago, eta abar.

Eric Holt-Giménezek (2008) adierazten zuenez: “Neurriok janari-sistema kontrolatzen duen status quo korporatiboa indartu baino ez dute egiten”. Irtenbidea ezin da merkataritza askea sustatzen jarraitzea izan, merkataritza askea areagotzeak gosearen arazoa larriagotzea eta janarirako irispidea areago murriztea baitakar, dagoeneko frogatu den bezala. Ezin da esan gaurko arazoa janari-gabezia denik, historia osoan inoiz ez baita munduan gaur egun baino janari gehiago ekoitzi. Ez dago ekoizpen-krisirik, janariak eskuratzeko erabateko ezintasuna baizik, egungo prezioak ordaindu ezin dituzten biztanleria-maila zabalak aldetik.

Nekazaritzako elikagaien sistema ahula

Baina 2007an eta 2008an zehar mundu-mailako gosetea larriagotu zuten abagunezko elementuetatik harago, oraingo elikagai-krisi sakonaren zergatia azaltzen duten funtsezko arrazoiak daude.

Oraingo egoeraren eragile nagusiak azken hogeita hamar urteetan bereizketarik gabe aplikatutako politika neoliberalak (merkatu-liberalizazio gogorra, Hegoaldeko herrialdeen kanpo-zorraren ordainketa, zerbitzu eta ondasun publikoen pribatizazioa...) eta logika kapitalistaren mesedetan ezarritako nekazaritza-eredua dira. Gaur munduan dagoen janari-sistema minberegia da krisi ekonomiko, ekologiko eta sozialekiko.

Holt-Giménezek eta Patelek (2010) diotenez, Iparraldeko herrialdeek 60ko hamarkadatik aurrera bultzatutako "garapen" ekonomikoko politikek (iraultza berdeak, Egiturazko Doikuntza Programek, Merkataritza askerako lurralde-itunek, Merkataritzaren Mundu Erakundeak eta Iparraldeko nekazaritza-sorospenek) janari-sistemen suntsipena ekarri zuten.

1960tik 1990era bitartean, "iraultza berdea" deiturikoa gauzatu zen, nekazaritza-ikerketarako hainbat zentzoren eta nazioarteko instituzio batzuen eskutik, industrializatu gabeko herrialdeetako nekazaritza modernizatzeke helburu

"teorikoa" erdiestearren. Mexikon lortutako lehenengo emaitzak eta, geroago, Asia hegoaldean eta hego-ekialdean jazotakoak ikusgarriak izan ziren hektareako ekoizpenaren ikuspuntutik, baina lurraren etekin handiago horrek ez zuen zuzeneko eraginik izan munduko gosea gutxitzeko atazan. Modu horretan, munduko nekazaritza-ekoizpenak %11ko gehikuntza izan bazuen ere, munduan gosea nozitzen zuten pertsonen kopurua %11 hazi zen, 536 milioitik 597 milioira igaroz (Riechmann, 2003)².

Rossetek, Collinsek eta Moore Lappék (2000) adierazitakoari jarraituz: "Ekoizpena handitzea, iraultza berdearen xede nagusia, ez da gosea arintzeko nahikoa, ez duelako ezertan ere aldarazten botere ekonomikoaren, lurretarako irispidearen edo erosteko ahalmenaren kontzentrazio-eskema (...) Gose diren pertsonen kopurua gutxitzeko modu bakarra erosteko ahalmena eta baliabideak gose direnen artean birbanatzea da (...) Pobreek janaria erosteko dirurik ez badute, ekoizpena handitzeak ez du ezer konponduko".

Iraultza berdeak alboko ondorio kaltegarriak ekarri zituen berekin nekazari ertain eta pobre askorentzat, bai eta epe luzerako elikagai-segurtasunerako ere. Prozesu horrek nekazaritzako industria-korporazioen boterea areagotu egin zuen,

ekoizpen-kate osoan; agrodibertsitatearen eta biodibertsitatearen %90 galarazi zuen; lurrazpiko uren mailaren jaitsiera masiboa ekarri zuen; lurzoruaren gazitzea eta higadura areagotu egin zituen; milioika nekazari landa-inguruetatik hirietako miseriara aldatzera behartu zituen... elikagaien segurtasuna bermatzen zuten nekazaritza eta janari-sistemak eraitsi egin zituen, finean.

1980ko eta 1990eko hamarkadetan, Munduko Bankuak eta Nazioarteko Diru Funtsak Egiturazko Doikuntza Programak (EDPak) aplikatu zituzten sistematikoki Hegoaldeko herrialdeetan, herrialdeok kanporra ordaindu ahal izan zezaten, baina ezarpen horrek larriagotu egin zituen herrialde horietako biztanle gehienen bizibaldintza zailak. EDPen helburu nagusia herrialdeko ekonomia zorraren ordainketaren menpean jartzea zen, "gehiago esportatzeko eta gutxiago gastatzeko" araua betearaziz.

EDPek ezarritako premiazko neurrien funtsa Hegoaldeko gobernuak ogia, arrosa, esnea, azukrea eta oinarritzko beste produktuak ekoizteko diru-laguntzak kentzera behartzea izan zen; hezkuntza, osasun, etxebizitza, azpiegitura eta abarretako gastu publikoaren murrizketa zorrotza eragin zitzaizkien; diru nazionalaren balioa gutxitzera behartu zituzten, esportaziorako produktuak merkeagoak izan zitezkeen, baina bertako biztanleriaren eroste-ahalmena ere gutxitu

zen horrela; interes-tasak igo egin zituzten, ordainsari handiak ematen zituzten atzerriko kapitalak erakartzeko, espekulazio hazkorra eragin zuena. Neurri-sorta horrek, finean, pobreziarik gorrienean murgilarazi zituen herrialde horietako biztanleriak (Vivas, 2008).

Merkataritzari dagokionez, EDPek esportazioak sustatu zituzten, dibisa gehiago lortzekotan, eta, horretarako, esportaziorako labore bakarrak (monolaborantzak) areagotu eta tokiko elikagaiak sortzeko xedea zuen nekazaritza urritu egin zuten. Horrek berebiziko inpaktu kaltegarria izan zuen elikagaien segurtasunean eta nazioarteko merkatuekiko menpetasunean. Horrela, aduana-hesiak deuseztatu eta Estatu Batuetako eta Europako produktuen sarrera erraztu egin zen; produktuok, diru-laguntza handiekin ekoitziak, kostu-prezioa baino merkeago saltzen zirenez, baita tokiko produktuak baino merkeago ere, suntsitu egin zituzten tokiko ekoizpena eta nekazaritza. Halaber, Hegoaldeko herrialdeotako ekonomiak guztiz irekirik geratu ziren multinazionalen inbertsioak, produktuak eta zerbitzuak sartu zitezkeen. Enpresa publikoen pribatizazio masiboak orokorrak izan ziren, askotan salgai-hondarren prezioan eginak, eta batez ere Iparraldeko multinazionaleri ekarri zieten onura. Politika horiek bete-betean jo zituzten tokiko nekazaritza-ekoizpena eta elikagaien

segurtasuna, eta merkatuaren menpe, korporazio transnazionalen interesen menpe eta politika horiek sustatu zituzten nazioarteko instituzioen menpe utzi zituzten herrialdeok.

Merkataritzaren Mundu Antolakundeak, 1995ean eratuak, nazioarteko hitzarmenen bitartez sendotu zituen Egiturazko Doikuntza Programen politikak, nazioen legeak bere egitasmoen menpe jarri. MMAk kudeatutako merkataritza-itunek –hala nola Merkataritzari eta Muga Zergei buruzko Akordio Orokorra (GATT, ingelesez), Zerbitzuen Merkatuari buruzko Akordio Orokorra (GATS) eta Jabetza Intelektualaren Merkatuari buruzko Akordioa (TRIPs)— are indartsuago egin zuten Iparraldeko herrialdeek Hegoaldeko ekonomien gainean zuten kontrola.

MMAren politikak inportazioetarako mugazergak kentzera, nekazari txikiak babesak eta laguntzak ezeztatzea eta korporazio transnazionalen produktuei mugak irekitzera behartu zituzten garabideko herrialdeak, Iparraldeko merkatuek oso babesturik jarraitzen zutelarik. Norabide berean, Ipar Amerikako Merkataritza Askerako Hitzarmenak (NAFTA, ingelesez), Estatu Batuen, Erdialdeko Amerikaren eta Dominikar Errepublikaren arteko Merkataritza Askerako Hitzarmenak (CAFTA) eta eskualde-mailako beste hitzarmen batzuek, merkataritzaren liberalizazioa sakondu eta

porrotera eraman zituzten Hegoaldeko nekazariak, bai eta Iparraldeko herrialdeen janari-esportazioen menpeko bihurtu ere.

Estatu Batuetako eta Europako nekazari-sorospen gehientsuak nekazaritzako elikagaien industriara zuzentzen dira, tokiko ekoizle txikiak ahazturik. Agribusinessari ematen zaion laguntza Estatu Batuetako nekazaritza-ekoizpenaren balioaren laurdena da, eta Europar Batasunekoaren %40 (Holt-Giménez, 2008). Espainiako estatuan, dirulaguntza horien gehiena ustiatzailerik handienek eskuratzen dituzte: zehazki, zazpi ekoizle dira, Albako dukesa tartean dela, Europar Batasuneko Nekazaritza Politika Bateratuaren onuradun nagusiak. Kalkuluen arabera, Espainiako estatuko ekoizle handien %3,2k zuzeneko dirulaguntza horien %40 jasotzen du (Intermón Oxfam, 2005); familien ustiatzeak –Europako landa-inguruari eusten diotenenek– eta Hegoaldeko milioika nekazari ez dute ia inolako laguntzarik, eta dirulaguntza handiak jasotzen dituztenen produktuen bidegabeko lehia nozitzen dute, gainera.

Esportatzaile izatetik inportatzaile izatera

Nazioarteko instituzioek –bertako gobernuen oniritziaz eta euren korporazio

transnazionalen mesederako– sustatutako “garapen” ekonomikoko politika horiek hondamenera eraman zuten tokiko janari-ekoizpenerako sistema jasangarria, eta interes kapitalisten esanetara dagoen industria-ekoizpen intentsiboko eredia ezarri zuten haren orde. Horrexek eraman gaitu oraingo elikagai-krisi eta segurtasun-gabeziako mundu-egoerara.

Duela berrogei urtera arte buruaskiak ziren eta mila milioi dolarreko nekazaritza-soberakinak ere bazituzten Hegoaldeko herrialde batzuk nazioarteko merkatuaren menpeko dira gaur egun, eta, batez beste, hamaika mila milioi dolarreko janari-inportazioak egiten dituzte urtero³. Eric Holt-Giménez-en esanetan (2008): “Hegoaldeko janari-defizitaren hazkundera Iparralde industrializatuko merkatuaren janari-soberakinen gehikuntzaren eta hedapenaren isla da. 1960ko hamarkadan, Afrikak, adibidez, 1300 milioi dolar inguru janari esportatzen zuen; gaur, berriz, bere elikagaien %25 inportatzen du.

Mexiko, artoaren sorlekua, herrialde baten elikadura burujabearen ebasketaren adibide argia da. “Opilaren krisia” deiturikoa, 2007aren hasieran, opilen prezioaren %60ko garestitze bortitzak eragindakoa, artoaren –opilen osagai nagusiaren– kostuaren igoeraren ondorioz jazo zen, eta krisi ekonomikoan amiltzeko zorian jarri zuen

herrialdea, mundu-mailan alarma-argiak piztu ez ezik. Estatu Batuetako gobernuak nekazaritzako erregaien ekoizpenera bideratutako diru-laguntzek errentagarriago bihurtu zuten artoa etanola ekoizteko erabiltzea, janaria ekoizteko baliatzea baino, eta, ondorioz, gorantz bultzatu zuten haren prezioa.

Baina opilaren krisiak, gaurko janari-krisiak bezalaxe, sustrai sakonagoak ditu, eta Munduko Bankuak, Nazioarteko Diru Funtzak eta Washingtonek azken urteetan inposatutako merkatu askeko politiken inpaktua aztertuz baino ezin da ulertu, politika horiek ekonomia inportatzaile eta Estatu Batuetako artoaren menpeko bihurtu baitzuten Mexiko.

1982ko abuztuan, Mexikoko gobernuak kanpo-zorra ordaintzeko kaudimen-gabezia aitortu zuen, baina krisi ekonomiko eta sozialak banku komertzial eta nazioarteko instituzioekin zorpetzera behartu zuen gobernuak. Zor-zerbitzua ordaintzeko utzitako diruaren truke, NDFk eta Munduko Bankuak interbentzionismo zorrotzean oinarrituriko hainbat baldintza ezarri zizkioten Mexikori, Egiturazko Doikuntza Programen bidez, hala nola: merkatuak irekitzea, muga-zergak eta estatu-mailako araudiak indargabetzea, gastu publikoa murriztea; estatuaren kreditu-sistema, nekazaritzako input ondasunetarako sorospenak eta berme-prezioak desegitea, eta

uztak biltzeko, merkaturatzeko, biltegitratzeko eta aseguratzeko estatu-zerbitzuak deuseztatzea, besteak beste (Vivas, 2008; Bello, 2008).

Kolpe horren ostean, Walden Bello-k (2008) dioenez, are latzagoa izan zen beste bat etorri zen: 1994ko urtarrilaren 1ean indarrean hasi zen Ipar Amerikako Merkataritza Askerako Hitzarmena (NAFTA, ingelesez), alegia. Horren ondorioz, Estatu Batuetako artoa, dirulaguntza handiekin ekoitzia, masiboki sartu, eta toki-merkatuak gainezkatu egin zituen. Horrela, tokiko artoaren prezioak suntsitu eta krisi sakonean murgilarazi zuen sektorea.

Mexikon, artoa merkaturatzeko estatu-agentzia itxirik, bai Estatu Batuetatik etorritako artoaren banaketa, bai bertako artoarena, merkaturako joerekin espekulatzeko ahalmen eskerga duten transnazional gutxi batzuen eskuetan geratu zen, Cargill eta Maseca korporazioenetan, esaterako. Artoaren nazioarteko prezioak igo arren, tokiko ekoizle txikiei ordaindu beharreko prezioak nabarmenki ez igotzea ahalbidetzen die sektorearen monopolioak korporaziooi (Bello, 2008; Patel, 2008).

Egoera horren ondorioz, Mexikoko artozein arroz-ekoizle eta ganaduzale txiki askok eta askok landa-ingurua utzi behar izan zuten, Estatu Batuetako produktu babestuekin lehiatzerik ez zutelako, miseria-hirietara joateko (Davis, 2006). Kalkuluen

arabera, 1,3 milioi nekazarik alde egin zuten landatik, NAFTA hitzarmena indarrean hasi eta zortzi urte geroago, eta horietako askok Estatu Batuetara emigratu zuten (Polaski, 2004).

Baina kasu hori Hegoaldeko beste herrialde batzuetara ere estrapolatu daiteke, urte hauetan sistematikoki aplikatutako politika neoliberalak, nekazaritzako eta abelazkuntzako ekoizpen-sistema eta janaria ekoiztekoa ez ezik, bertako komunitateei, industriei eta zerbitzu publikoei laguntzeko eta beroriek babesteko baliabide oro suntsitu baitituzte.

Modu berebean, Sri Lankan, esaterako, Munduko Bankuak arroz-ekoizpena bertan behera uztea proposatu zuen, nahiz eta bi mila urte lehenagotik baliatutako labore tradizionala eta tokiko elikaduraren oinarria izan, Vietnamentik edo Thailandiatik inportatzea merkeagoa zelako (Houtart, 2006).

Filipinetan, Estatuaren berregituraketa ekonomiko neoliberalak, 90eko hamarkadan zehar burutuak, munduko arroz-inportatzaile handiena bihurtu zuen janari-espportatzaile neto izandako herrialde hori, gaur egun urtean, bere barne-ekariari erantzuteko, nazioarteko merkaturan milioi bat eta bi milioi arteko tona arroz erosi beharrean dagoena (Bello, 2008). Merkatu

askearen logikak menpeketasun eta lazera hazkorrera kondenuatu ditu herrialdeok.

Klima-aldaketa gertaraziz

Nekazaritzako eta abelazkuntzako industria-ekoizpeneko oraingo ereduak, mundu-mailako krisi ekologikoa larriagotzeaz gain, zuzeneko inpaktua eragiten du klima-aldaketan. Stern txostenak (2006) adierazten duenez, nekazaritzako produktuen industria negutegi-efektuko gasen iturri nagusietako bat da, energia eta garraio-sektoreen aurretik ere. Garcíak (2008b) Stern txostenean oinarrituta dioen legez, deforestazioaren inpaktua (negutegi-efektuko gasen %18 sortzen du) eta oraingo nekazaritza eta abelazkuntza-ereduaren inpaktua (era horretako gasen %14ren sorrera) aintzat hartuta, negutegi-efektuko gasen %32 sortzen dituzte bien artean. Portzentaje hori, zalantzarik gabe, nekazaritza intentsibo eta industrialaren ereduari egotzi behar zaio, mundu-mailan jazotzen ari den klima-aldaketaren lehenengo eragilea baita, energia-sektorearen (%24) eta garraio-sektorearen (%14) aurretik. Datuok agerian uzten dituzte gaurko nekazaritza-ereduak ingurumenaren hondamenean egiten duen inpaktu eskerga eta krisi ekologikoari egiten dion ekarpena.

Ezin ditugu ahaztu janari-ekoizpenerako oraingo sistemaren berezitasunak: intentsiboa, industrial, kilometrikoa, petrolioaren menpekoa...

Intentsiboa da, lurzoruen eta baliabide naturalen gehiegizko ustiapena egiten duelako; horrela, basoek, laborantza-lurrek eta larreak negutegi-efektuko gasak askatzea eragiten du. Produktibitatea ingurunearen babesaren eta lurzoruaren onbideratzearen aurretik jartzean, lurzoruek karbonoa hartzeko eta biltzeko behar duten oreka, klimaren egonkortasunari laguntzen diona, hautsi egiten da. Modu horretan, oreka hori hautsiririk, nekazaritza-jarduera intentsiboa bera da, azkenean, CO₂-ren sortzaile (Robert, 2002).

Industrial da, ekoizpen-eredu mekanizatuan oinarriturik dagoelako, produktu kimikoez, monolaborantzaz eta abarrez baliatzeaz gain. Zalantza barik, lurra lantzeko erabiltzen diren traktore erraldoiek eta janariak prozesatzeko metodoek CO₂ gehiago sortarazten dute. Gaurko nekazaritzan eta abelazkuntzan saihestezinak diren ongarri kimikoen oxido nitroso (NO₂) ugari sortzen dute, negutegi-efektuko gasen isurpen-iturri nagusietako bat, hain zuzen ere. Ongarri sintetikoak lurra botatzen direnean, erreazio kimikoa jazo eta NO₂ askatzen da (García, 2008b). Labore bakarreko lur edo larre bihurtzeko xedez egiten diren baso- eta

oihan-erreketek, halaber, inpaktu larria dute biodibertsitatean, karbono-askapen masiboa eragin ez ezik.

Kilometrikoa eta petrolioaren menpekoa da, lan-eskurik merkeenak eta ingurumen-legeriarik bigunenak bilatzen dituen merkantzia-ekoizpena deslekutu egin delako. Erosten ditugun janariak milaka kilometro egiten dituzte gure mahaira heldu aurretik, eta, ondorioz, euren garraioan erabilitako erregai fosilen ingurumen-inpaktua eragiten dute. Kalkuluei kasu eginik, elikagai gehienek 2.500 eta 4.000 kilometro artean egiten dituzte –1980an baino %25 gehiago– kontsumitzaileen eskuetara heldu baino lehen. Oraingo egoera, beraz, guztiz jasanezina da, hiru bider energia gehiago gastatzen baita letxuga batzuk Almeriatik Holandara bidaltzen, esaterako, letxuga beroriek hazten baino (Fundació Terra, 2006).

Eating oil: food supply in a changing climate izenburuko azterlanaren arabera (Jones, 2001), Britainia Handian igandeetako otorduan hartu ohi diren produktuekin –Kaliforniako marrubiak, Guatemalako brokoliak, Zeelanda Berriko ahabiak, Italiako patatak, Thailandiako babarrunak eta Hegoafrikako azenarioak– tokian bertan hazitako elikagaiak hartuko balira baino 650 bider karbono-isurpen gehiago eragiten dira. Zentzurik gabeko jokabidea da, inportatzen

diren janarietako asko bertan ere egiten baitira.

Elikadura-eredu kilometriko eta bidaiari horrek eta petroliotik eratorritako produktu kimikoen erabilera handiak baliabide fosilekiko itzelezko menpetasuna sortzen dute. Hortaz, nekazaritzako eta abelazkuntzako elikagaien industria-ekoizpeneko ereduak petrolioarekiko menpetasun handia duen neurrian, janari-krisiak eta energia-krisiak oso lotura estua dute elkarrekiko.

Monopolioak

Oraingo nekazaritza eta elikadura-ereduaren beste berezitasun bat enpresa multinazional gutxi batzuek kate osoan, ekoizpenetik kontsumoraino, duten monopolioa da.

Prozesuaren lehenengo tartetik hasita, hazietatik, alegia, munduko korporaziorik handienetako hamarrek (Monsanto, Dupont, Syngenta eta Bayer tartean) hazi-salmenten erdia dute euren kontrolpean. Hazien merkatuak 21 mila milioi dolar inguru sortzen ditu urtean; nahiko sektore txikia da, beraz, pestiziden sektorearekin edo farmazia-sektorearekin alderatuta (ETC Group, 2005a), baina gogoan izan behar dugu nekazaritzako elikagaien katearen lehenengo maila dela eta

horren kontrolak ageriko arriskuak dakarzukiola pertsonen elikagai-segurtasunari.

Jabetza intelektualari buruzko legeek, korporazioei hazien gaineko eskubide eksklusiboak ematen dizkietenez, areago sustatu dute enpresa-kontzentrazioa eta errotik lorrindu dituzte bai nekazariak tokiko haziak erabiltzeko duten eskubidea, bai aniztasun biologikoa. Berez, hazi komertzialen mundu-merkatuaren %82 hazi patentatuek (hots, jabetza intelektualaren moduko monopolio eksklusiboei loturikoek) osatzen dute (ETC Group, 2008).

Hazien industriak lotura estua du pestiziden industriarekin. Hazi-korporaziorik handienek pestiziden sektorea ere badute euren menpe, eta, sarritan, bi produktuak batera garatzen eta merkaturatzen dira. Baina pestiziden industrian, monopolioa are handiagoa da, hamar enpresa nagusiek osoko merkatuaren %84 kontrolatzen dutelarik (ETC Group, 2005b).

ETC Groupek (2008) adierazten duenaren arabera, 2007an, munduko hazi-korporaziorik garrantzitsuenak eta enpresa kimikorik handienak, hots, Monsanto eta BASFek, hitzarmen bat egin zuten, artoaren, kotoiaren, kanelaren eta sojaren atarramentua eta lehortearikiko jasankortasuna areagotzeko ikerketan eta garapenean elkarlanean jarduteko. Hitzarmen horri esker, enpresa horiek oligopolioen

merkatuen etekin guztiak eskuratu ahal izan zituzten, monopolioen aurkako murrizketei men egin gabe.

Dinamika berori ageri da banaketa handiaren sektorean ere, non enpresa-kontzentrazio handia baitago. Europan, 1987tik 2005era bitartean, hamar multinazional handien merkatu-kuota handituz joan da, gaur egun guztizkoaren %45ekoa izateraino, eta iragarpenen arabera, datozen 10-15 urteetan %75era irits liteke (IDEAS, 2006). Suedian, adibidez, hiru supermerkatu-katek merkatu-kuotaren %95,1 inguru dute euren kontrolpean, eta Danimarkan, Belgikan, Espainiako Estatuan, Frantzia, Holandan, Britainia Handian eta Argentinan, esaterako, enpresa gutxi batzuek guztizkoaren %60 eta %45 artekoa menperatzen dute⁴ (García eta Rivera, 2007).

Nekazaritzako janarien katearen tarte guztiak kontrolatzen dituen multinazional-talde horrek pertsonen elikadura-premiak eta ingurumenarekiko begirunea beraien etekinen atzetik jartzen dituzten elite politikoen eta nazioarteko instituzioen laguntza esplizitua du. Korporaziook, finean, itzelezko mozkinak eskuratzen dituzte, nekazaritzako industria-ekoizpeneko eredu liberalizatu eta araugabetu honi esker.

Aukera gauzagarri bat

Lehenago adierazi dugunez, eredu horren aurka, elikadura burujabarearen paradigma ordezgarriari eman behar zaio lehentasuna. Horren kontra agertu direnek erabilitako argudioetako bat eredu hori mundua elikatzeke gai ez izatea da. Aitzitik, hainbat txostenek frogatzen dute baieztapen hori faltsua dela.

Munduko Bankuak –FAO, PNUD, UNESCO, hainbat gobernuen ordezkaririk, erakunde pribatuak, zientzia-arlokoak, gizarte-arlokoak eta abar bazkide zituela– aholkularitza-eredu hibrido gisa taxaturiko kontsulta sakon bat (IAASTD. Garapenerako Nekazal Zientzia eta Teknologien Nazioarteko Ebaluazioa) sustatu zuen nazioartean. Elikaduraren eta landa-garapenaren arloetako 400dik gora zientzialarik eta adituk lau urtez jardun zuten bera prestatzen. Bada kontsulta horren emaitzek ere egiaztatzen dute elikadura burujabea benetako aukera dela.

Azterlan horrek, bere atzean aipatutako erakunde horiek bazeuden ere, ondorioztatzen zuenaren arabera, nekazaritza-ekoizpen ekologikoak janari-hornidura eta diru-sarrerak zekarzkien pobreei, eta merkaturako soberakinak ere ekoizpen transgenikoak baino hobeto bermatzen zuelarik. 2009aren hasieran

argitaratutako IAASTD txostenak nekazaritzan oinarrituriko eta familiarean kudeaturiko toki-ekoizpenaren aldeko apustua egiten zuen, bai eta lurra landa-komunitateen artean birbanatzearen alde ere azaltzen zen. Agribusinessak arbuia egin zuen txostena eta Munduko Bankuak artxibatu egin zuen, nahiz eta 61 herrialdetako gobernuak, diskrezioz, onartu. Estatu Batuak, Kanada eta Australia, besteak beste, ez ziren herrialde horietakoak izan.

Michiganeko Unibertsitateak egindako eta Journal Renewable Agriculture and Food Systems aldizkariak 2007ko ekainean argitaratutako ikerlan batek ere ildo bereko ondorioak ateratzen zituen, nekazaritza-ekoizpen konbentzionala eta ekologikoa erkatutakoan. Ikerlan horren arabera, nekazaritzako haztegi ekologikoak oso produktiboak dira, eta planeta osoko elikagai-segurtasuna bermatzeko besteko gaitasuna dute, nekazaritza-ekoizpen industrializatuak eta merkataritza askeak ez bezala. Zenbatespen kontserbadoreenetan oinarriturik ere, nekazaritza organikoak, gutxienez, gaur egun guztira ekoizten den beste janariz hornitu ahalko lukeela ondorioztatzen zuen; baina ikertzaileen iritziz, zenbatespen errealistagoi jarraiturik, nekazaritza ekologikoak %50 ere handitu ahalko luke guztizko janari-ekoizpena.

Azterlan ugari frogatzen dute eskala txikiko nekazaritza-ekoizpenak atarramentu handia izan dezakeela, erregai fosil gutxiago erabiltzeaz gain, batez ere elikagaiak tokian edo eskualdean bertan merkaturatzen badira. Ondorioz, familiarteko nekazaritza-ekoizpenean inbertitzea da klima-aldaketaren kontra borrokatzeko eta pobrezia eta gosea desagerrarazteko eta natura-ondasunetarako irispidea bermatzeko aukera onena, batez ere munduko pertsona txiroenen hiru laurden nekazari txikiak direla kontuan hartuta.

Merkaturatzeari dagokionez, banaketa handiaren monopolioa hauste aldera, ezinbestekoa da merkaturatze-zirkuitu laburrak antolatzea (toki-merkatuak, zuzeneko salmenta, nekazaritza ekologikoko produktuen kontsumo-talde eta kooperatibak...), bitartekariak saihestuz eta ekoizlearen eta kontsumitzailearen artean konfiantza eta elkarren ezagutzan oinarrituriko harreman hurbilak eratuz, landaren eta hiriaren artean gero eta elkartasun handiagoa egon dadin.

Zentzu horretan, politika publikoek gizarte-mugimendu horien eskarien berri jaso behar dute, eta nekazariak artaturiko tokiko eredu dibertsifikatu eta organikoa sustatu, transgenikoak debekatu, lur-banku publikoak bultzatu, artisau-ekoizpenari buruzko legea taxutu eta landa-inguruaren bizia bermatu, besteak beste. Finean, herrien eta ekosistemaren onura bilatzen duten jardunbide politikoak behar ditugu.

Oharrak

- ¹ 2008ko martxoko datuen arabera eta aurreko urtekoekin erkatuak.
- ² Zifrei erreparaturik, iraultza berdearen emaitzak, 1970etik 1990era arteko aldirian, arrakastatsuak izan zirela pentsa liteke. FAOren arabera, mundu-mailako biztanleko guztizko janaria %11 hazi zen, gosetien kopurua, aitzitik, urritu egin zelarik, %11, hori ere. Baina azterketa orokor horretan, Txina alde batera uzten badugu –herrialde horrek, iraultza berderik egin beharrean, nekazaritzaren erreforma sakona burutu baitzuen-, emaitzek beste errealitate bat agertarazten dute, goraiapatutako iraultza berde horrekin ere, urte horietan, gose diren pertsonen kopurua 536 milioitik 597ra igaro zen eta; hots, %11ko gehikuntza izan zuen, FAOren datuetan oinarriturik (Riechmann, 2003).
- ³ 2001eko datuak (Holt-Giménez, 2008).
- ⁴ Zifra horietako batzuek aldaketak izan dituzte 2000. urteaz geroztik.

Bibliografia

- ANTENTAS, J.M. Y VIVAS, E. (2009) “Internacionalismo(s) ayer y hoy” en Viento Sur, 100, pp. 33-40.
- BELLO, W. (2008) Cómo generar una crisis mundial de los alimentos: lecciones del Banco Mundial, el FMI y la OMC en: <http://alainet.org/images/Enfoque%20sobre%20Comercio%20140.pdf>
- BELLO, W (2009). The Food Wars. Londres. Verso.
- BORRAS, S. (2004). La Vía Campesina. Amsterdam. Transnational Institute.
- DAVIS, M. (2006) Planet of slums. Londres. Verso.
- DESMARAIS, A.A. (2007) La Vía Campesina. La globalización y el poder del campesinado. Madrid. Editorial Popular.
- FUNDACIÓ TERRA (2006) “Seguretat alimentària” en Perspectiva ambiental, nº 36, pp. 1-32.
- GARCÍA, F. (2008a) Especulandia. Introducción a la especulación alimentaria en: http://www.noetmengiselmon.org/IMG/pdf/Especulandia_ACCD-2.pdf
- GARCÍA, F. (2008b) Cultivando el desastre en <http://www.veterinariossinfronteras.org/ProjectDocuments/Denuncia/6/Cultivando%20el%20desastre.pdf>

- GARCÍA, F. Y RIVERA, M. (2007) "La revolución del supermercado: ¿producir alimentos para quién?" en Montagut, X. y Vivas, E. Supermercados, no gracias, Barcelona, Icaria editorial, pp. 33-45.
- GRAIN (2008), El negocio de matar de hambre en: <http://www.grain.org/articles/?id=40>
- HOLT-GIMÉNEZ, E. (2008) La crisis mundial de alimentos: que hay detrás y qué podemos hacer en: <http://www.ircamericas.org/esp/5627>
- HOLT-GIMÉNEZ, E. Y PATEL, R. (2010) Rebeliones alimentarias. Barcelona. El Viejo Topo.
- HOLT-GIMÉNEZ, E. Y PEABODY, L. (2008) De rebeliones por comida a la soberanía alimentaria: llamado urgente para reparar el destruido sistema alimentario en: <http://alainet.org/active/24201>
- HOUTART, F. (2006) "¿Por qué los pequeños campesinos arroceros deben desaparecer en Sri Lanka?" en Boron, A. y Lechini, G. Política y movimientos sociales en un mundo hegemónico. Lecciones desde África, Asia y América Latina, Buenos Aires, CLACSO.
- IDEAS (2006) La gran distribución: supermercados, hipermercados y cadenas de descuento en: http://www.ideas.coop/archivos/documentos/B15_OCT_Grandesuperficies.pdf
- Intermón Oxfam (2005), Goliat contra David en: http://www.intermonoxfam.org/cms/HTML/espanol/520/dc170305_Goliat_%20contra_%20David%20.pdf
- JONES, A. (2001) Eating oil: food supply in a changing climate, Londres, Sustain.
- MONTAGUT, X. Y VIVAS, E. (2007) Supermercados, no gracias. Barcelona. Icaria editorial.
- MCMICHAEL, P. (2006) "Feeding the world: agriculture, development and ecology" en Panitch, L. y Leys, C. Socialist Register 2007. Londres, Merlin Press, pp. 170-194.
- PATEL, R. (2008) Obesos y famélicos. Barcelona. Los Libros del Lince.
- POLASKI, S. (2004) Mexican employment, productivity and income a decade after NAFTA en: <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=1473>
- RIECHMANN, J. (2003) Cuidar la T(t)ierra. Barcelona. Icaria editorial.
- ROBERT, M. (2002) Captura de carbono en los suelos para un mejor manejo de la tierra en: <ftp://ftp.fao.org/agl/agll/docs/wsr96s.pdf>
- ROSSET, P. (2009) "Fixing our global food system" en Monthly Review, nº61, pp. 114-128.
- ROSSET, P., Collins, J., y Moore Lappé, F. (2000) "Lecciones de la Revolución VERDE" en Revista del Sur, nº julio-agosto 2000.

Soberanía alimentaria, biodiversidad y culturas (2010) "Recorrido por las luchas campesinas" en Soberanía alimentaria, biodiversidad y culturas, nº1, pp. 3-10.

STERN, N. (2006) Stern review: the economics of climate change en: www.sternreview.org.uk

VIVAS, E. (2008) En pie contra la deuda externa. Barcelona. El Viejo Topo.

VVAA (2001) Declaración Final del Foro Mundial sobre Soberanía Alimentaria de La Habana (Cuba) en: http://movimientos.org/cloc/show_text.php?key=741

VVAA (2003) Nuestro mundo no está en venta. Primero está la soberanía alimentaria de los pueblos ¡Fuera la OMC de la agricultura y la alimentación! en: http://www.viacampesina.org/main_sp/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=345

